

ZA KUBŁARKI
A KUBŁARJOW

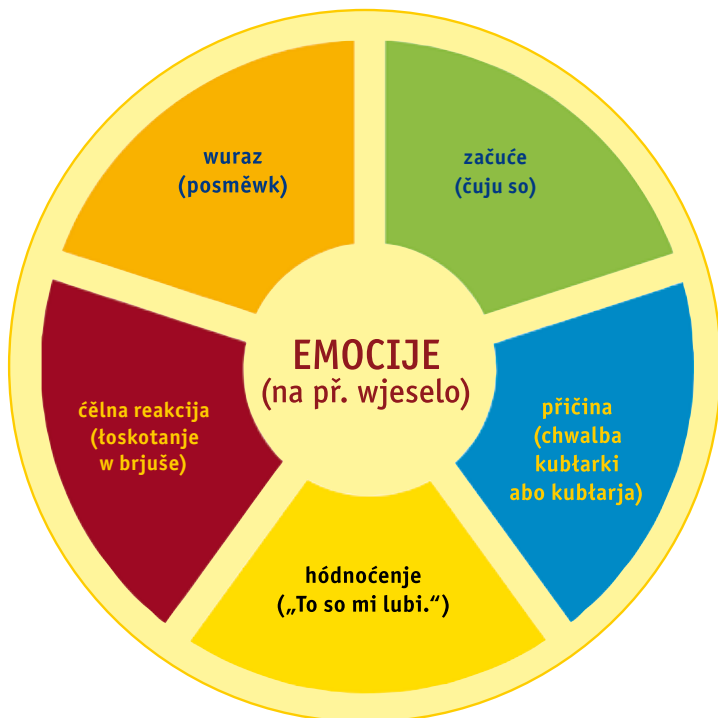
Lutki

2 2013

Emocije džěci

Pěstowarska staroba je za džěci poľna emocijow. W tutej zaźnej starobje dožiweja najwjetši skok w emocionalnym wuknjnju. Tohodla je runje w předšulskim kubljanju waźne, wuwice džěci na tutym polu fachowje přewodźeć.

Wuwice zwuraznjenja začučow džěci je wusko zwjazane z jich řečnym wuwicom. W zaźnej starobje pokazuja swoje emocije hišće nonwerbalnje (na př. z posměwkom abo płakanjom). Pozdžišo njewobmjenzuja so pěstowarske džěci wjace na gestiku, mimiku a jednore zwuki, ale wopisuja začuča z jednorými słowami a sadami (na př. „sym zrudny“). Přirjaduju wuprajenje „sym zrudny“ k negatiwnym začučam a „sym wjesoly“ k pozitiwnym. Diferencowaniše wuprajenja jim móžne njejsu, dokelž je słowo-

skład w tutej starobje hišće přesnadny. W běhu swojeho wuwica wuknu, emocije situacijam a začučam přirjadować a zaměrnje wotpowědny wokabular wužiwać. W samsnym času přiběra kmanosć džěci, swoje emocije regulować, na př. z tym, zo so přez wšelake rituale (so kolebanje, comanje comaka) změruja.

Poněčim započinaja džěci tež přez dokładniše wobkedźbowanje huby swojich sobučtowjekow jich emocije

spoznawać a na nje reagować. Počasu nazhonjeja, zo je wuraz emocijow subiektywny a zo móže na př. płakanje – dotal wuraz negatiwneho začuća – tež wuraz wjesela, potajkim něčeho pozitiwneho, być. Tute dopóznaća móža pak tež džěći přežadać. Móže so stać, zo wuraz emocijow prawje njezarjaduja a tak z nimi wobchadžeć njewědža. Tohodla je wažne, zo nawuknu džěći začuća werbalnje prawje pomjenować. Wuwiće rěče a kubłanje emocionalnych kompetencow stej wusko zwjazanej. Čim diferencowanišo so džěći zwuraznjeja, čím lěpje móža so druge wosoby do nich zamyslić. Město jednorych wuprajenjow kaž „sym zrudny“ tworja džěći wujasnjowace sady kaž „sym zrudny, dokelž njesměm koleso jěć“. Konwersacija bjez emocijow njeje poprawom móžna.

Z něhdže štyrjomi lětami nawuknu džěći zwuraznenje emocijow zaměrnijo zasadžować a je k swojemu lěpšemu wužiwać. Su nawuknyli, emocije prawje interpretować a emocionalne reakcije swojeho wobswěta wobkedžbować. Z tutej wědu a nazhonjenjemi spytaja nětko zaměrnje swoje přeća přesadžeć, z tym zo wotpowědnu mimiku, gestiku a słowa zasadžēja. Jich kmanosć, so do swojich sobučłowjekow zamyslić a emocionalne reakcije resp. wočakowanja we wěstej měrje předwidžeć, přiběra. Tak počinjaja tež swoje reakcije přiměrjeć, zo njebychu nikoho zranili abo přestąpili a kwituja na př. narodninski dar přećela z posměwkom, tež hdyž so jim dar poprawom njelubi.

Wysoka emocionalna kompetenca přinošuje k pozitiwnemu socialnemu

wuwiću a wuwiću sebjewědomja džěći. Z pomocu tutych kmanosćow je za džěći lóšo, přećelstwa hajić a nowe kontakty nawjazować, štož přinošuje tež k powšitkownje lěpšemu derjeměću. Tute lěpšiny wuskutkuja so zaso pozitiwnje na wuwiće rěčneje kompetency džěći, dokelž přiběraja z mjenowanymi kompetencami składnosće werbalnej komunikacije. So do druhich zamyslić, zhromadnje z druhimi na swojich předewzačach džětać a swoje emocije regulować móc je pozdžišo dobry zakład za dobre šulske wukony.

We wšědnym džěle z džěćimi sće jako kubłarki/kubłarjo tójšto wědy w emocionalnym wobchadže z džěćimi nabyli. Při wšěm pak je wažne, zo sej přeco zaso wuwědomiće, kak wažne je emocionalne wuwiće džěsća. Přichilnosć a hłuboka zwjazanosć kubłarki/kubłarja k džěćom so pozitiwnje na jich wuwiće wuskutkuje. Kóžda emocionalna reakcija džěći měta nam wažna być, so za jeje přičinami prašeć. Spytaće-li džěći prosće změrować abo zwjeselić, móže być, zo maja džěći začišč, zo jich problemy chutnje njebjerjeće. Móže so stać, zo potom swoje emocije potłóčuja a zo so jich emocionalne połoženje pohubjejši. Na tute wašnje njenawuknu problemy rozrisać. Z wuprajenjom „njeměj strach“ njeje džěćom pomhane. Pytajće zhromadnje z džěćimi za přičinami stracha. Spytajće jim pokažać, što za tym tči, na příklad přirodne zjawy kaž scín hałuzow na scěnje, kiž maja džěći za šerjenje, abo zwuki zwěrjatow, kiž maja džěći za potwory.

Silwija Wjeńcyna

Nawjazuju na wobrazowu stawiznu w aktualnym čisle „Lutkow“, předstajimy Wam tu podobnu stawiznu k předčitanju. Njeh služži jako nastork k slědowacym prašenjam:

- Što činju, hdyž so w kupnicy zhubju?
- Na koho so wobroću, hdyž trjebam pomoc?
- Směm z cuzymi sobu hić?

Julija trjeba nowe črije

Stónčko rjenje wohrěwa. Sněh je wottał. Na zahrodže leža jenož hišće zbytki sněhoweho muža. „Mi je ćopło“, skorži Krawcec Julija. „Haj, je nalěčo. To njetrjebaš wjace tołsty anorak a škórnyje. Pójj, pohladamoj, hdže mamy twoje lětnje črije a ćeńku kapu“, praji mać a wozmjje Julku za ruku.

Ow jej, što je to? Kapa je překrótkka a črije jej tłóča. Julka je přez zymu narostła. „Trjebaš nowe drasty. Hnydom jutře pojedźemoj do města nakupować“, praji nan, kiž runje z džěła dže.

Nazajtra jědu mać, nan a Julka do města. Tam je wulka kupnica. W njej je wjele wobchodow. „Julka, tu je wjele ludži. Wostań při mni, zo so njeby zhubiła“, napomina mać. Krawcecy chcedža do hornjeho poschoda. Tam je wobchod za črije. „Što to je?“, so Julka praša, „schody so hibaja!“ Holca stupi so na schodženk a hižo jědže horje. Tam je wobchod za hrajki. „Mama, směm

sej klanki wobhladač?“, woła Julka. „Směš, hdyž so mje tak rjenje prašeš. Tak wěm, hdže sy“, mać dowoli. Mjeztym zo sej Julka wukładne wokno wobhlada, hladataj staršej na kosmetiku. „Pójtej, chcychmy tola črije kupić“, dopomni za chwilu nan.

We wobchodže za črije steja wulke regale. Julka sydnje so na stólčk a wobuwa so črije. Sportowe črije so jej njelubja. Te su tola žolte! A w módrych črijach z bětym paskom tlóči palc. „Wobuj so hišće zelene črije“, praji mać. Žolte a módre črije njese zaso do regala. Julka so ruk-cuk zelene črije wobuje a běži por kročelow. Nadobo widži dale zady čerwjene črije z móličkim klockom. Ow, te so jej lubja! Julka běži k regalej. Nětko so wobroći. Njewidži ani nana ani mać.

Strachociwje běha po kupnicy. Cozy muž jej praji: „Pój, ze mnu. Pohladamoj, hdže twoja mać je.“ Ale Julka muža njeznaje. A mać je prajiła, zo njesmě z cuzymi sobu hić. „Julka, hdže sy?“ Jenož derje, to je mać, kiž Julku pyta. „Julka, ty mi tola njesměš přeč běžeć“, wona swari. Julka pak je wjesoła, zo mać zaso widži. „To je prawje, zo njejsy z mužom sobu šła. Jeli so to hišće raz stanje, dži ke kasy. Tam je předawarka, kiž ma mikrofon. Přez mikrofon móže mje zawołać. Tak će potom spěšnje zaso namakam.“ „Ně, ně, wostanu nětko při tebi“, Julka praji.

Po tym zo su čerwjene črije kupili, chce sej nan knihu kupić hić. Julka pak dže z maćerju do drastoweho wobchoda. Tam wisaja rjane lětnje kapy. Mać wupyta hnydom tři a Julka smě so w kabinje předrasčić. Swětloželena kapa so jej najlěpje lubi. Potom so Julka hišće štyri pulowry wobleče. „Nětko pak mi dosaha“, wona skorži. Mać wozmjje kapu a čerwjeny pulower. „Haj, póńdžemoj ke kasy zapłaćić.“

Julce běži nós. „Hdže je mój nósnik?“ Julka pyta we wšěch zakach. Nósnik tam njeje. „Sym jón zawěsće w kabinje zhubiła“, sej Julka praji a běži spěšnje wróco. A woprawdže, nósnik tam leži! Ale hdže je mać? Julka běha a pyta. Snadž je mać hišće za cholowami hladać šła? Ně, pola regalow za cholowy mać njeje. Julka ma strach. Wšudže je telko ludži, ale mamu njewidži. „Što nětko činju?“, wona přemysluje. Nadobo słyši wótrěrčak: „Julka Krawcec, prošu přińdž ke kasy při schodach. Mać tu na tebje čaka.“ Ke kasy? Hdže je kasa? Julka so dopomni: „Schody běchu tam přědku naprawo. Potajkim je kasa tež tam.“ Skoku běži Julka k schodam a – widži kasu. A haj, tam je skónčnje tež mać! To je wulke wjeselo! Mać Julku wobjima. „Ach, kak rjenje to je, zo mać zaso mam“, sej Julka na dompuću myslí.

Didaktiske doporučenja

Pomjenuj začuća

material:

- kartki začućow (zrudny/-a, wjesoły/-a) – kóždy jednotliwy motiw na A4
- mjeřiše kartki začućow – wot kóždeje družiny telko, kelkož je dźeći
- z nowin a časopisow wutřihane fota mjezwoćow, kiž wšelake začuća zwobraznjeja

postupowanje:

1. Předstajće dźěćom kartki začućow. Pomjenujće je. Rěčće k situacijam, na kotrež so dźeći w tutym zwisku dopominaja. (Hdy sy zrudny był? Hdy sy wjesoła?)
2. Jedne dźećo smě pantomimisce wěste začuće předstajić. Tamni hódaja, što z tym měni.
3. Jedne dźećo smě pantomimisce wěste začuće předstajić. Wšitke druge dźeći tutón čin napodobnjeja.
4. Kartki začućow so na špundowanju rozdžela. Kubłarka/kubłar praji: „Sym zrudna/zrudny.“ Dźeći pytaja wotpowědne znamjo a stupja so pódla njeho.
5. Dźeći sedža w kole. Kubłarka/kubłar da kóždemu dźěsću jedne foto. Dosrjedž koła položy kartki začućow. Přenje dźećo wopisuje foto. Tamne hódaja, kajke začuće so na foće zwobraznja. Hdyž je něchtó prawje hódał, dźećo foto pokaza a na wotpowědnu kartku začućow wotpožoži. Potom je přichodne dźećo na rjedže.
6. Dźećo wuzwoli sej mału kartku začućow, kiž wotpowěduje wokomiknemu emocionalnemu stawej. Rěčće z dźěšćom, čehodla je sej wotpowědnu kartku wuzwoliło. Dajće kartku wumolować. Wobkedźbujće, kotre barby dźećo wuzwoli! Wotpowěduje barba (hlej str. 7) emocionalnemu wuprajenju kartki abo emocionalnemu zwuraznjenju dźěšća? Napisajće mjeno dźěšća na kartku a připińće kartki na mały powjaz we stwě.
7. Pozdžišo móžeće dypk 6 wospjetować. Što je so čehodla změniło?

Skutkovnosť barbow

Z barbami môžeme naše začúca zwuraznič a je wobwliwowač. Wěda wo skutkovności barbow pomha nam wosebje při wuhotowanju rumnosćow. W kubłanskim džěle móže wuběr barbow jednotliwego džěsća wažny signal na jeho powahu dač, kiž měł nastork za dalše prašenja kubłarki/ kubłarja k jeho emocionalnemu połoženju byč.

wuprudźowace

žołte barby

kunikatiwne, wuswobodźace, wolóžace, wobswětlowace, swěćace, motoriku pozbudźowace

oranžowe barby

pohonjowace, požiwanje pohonjowace, přihtosowace, wožiwjace, přečiwo depresiji skutkowace, swjatočne, wjeselosć wuprudźace, ćopłe

čerwjene barby

witalne, aktiwne, rozšěrjace, sylnje wožiwjace, znjeměrnjowace, přičahliwe, wótrě, pospěšowace, překrawjenje spěchowace

fijałkojte barby

pohlušace, pohłubšace, wotpinjace, potajne, hypnotiske, mystiske, deprimowace, introwertěrowace, njeměrne

regulowace

módre barby

daloke, měrne, koncentraciju spěchowace, filozofowace, překrawjenje haćace, ćiche

zelene barby

pasiwne, sposrědkowace, wurunace, změrowace, regenerowace, mocy hromadźace, wobchowace, nadźiju spěchowace

brune barby

změrowace, škitace, jednorosć wuprudźace, so spjerowace

čorne barby

njemdrosć a hněw pokazowace, zwuraznjace zrudobu, potłóčenosć, njewěstosć, samotnosć

Dokal z hněwom a ztobami?

Zawk hněwa

Hdyž so džěćo na něšto jara mjerza, móže sej čerwjeny zawk wzać a so do njeho z pjasćowanjom wotreagować. Za wšitkich druhich to woznamjenja, zo je lěpje, džěćo nětko same wostajić a je so změrować dać.

Blido wujednanja

Blidko z dwěmaj stólcomaj móže so na „blido wujednanja“ pomjenować. Zadžěratej so džěsći, móžetej so za nje sydnyć a zwadu měrnje a bjez pomocy druhich rozrisać.

Dowěru natwarić

Nastajće w sportowni zadžěwkwowu čaru (na př. ławku, tunl za łaženje, kašćiki a rynki, kotrež maja džěći přelězc atd.). Zadžěwkwowu čaru přewinu džěći jenož jako porik. Stajnje jednomu partnerej so woči zawjazatej a druhu ma nadawk, jeho wěsće po čarje wjesć.

Što mi tyje?

Hdyž so jónu rozmjerzam,
hněw a ztoby začuwam,
wołać, teptać z nohomaj,
mjetać chcu ze zawkomaj.
Najradšo sym takle sam,
durje za mnu zezamkam.
Bórze pak so samotny
čuju a nic zbožowny.
Tuž so skoku změruju,
druhim so zas přidružu.

Silwija Wjeńcyna

Lutki – 12. lětnik, wuchadza 4 króc wob lěto
cyłkowne zhotowjenje: Domowina – Zwjazk Łužiskich Serbow z.t.,
Rěčny centrum WITAJ

Zamołwity za wobsah: redakciski kružk RCW

fota: fotolia.com: BeTa-Artworks (titul);

pixelio.de: Mamamaus Stephy (str. 4); RCW (str.6)

Rěčny centrum WITAJ, Póstowe naměsto 3, 02625 Budyšin,
telefon:(0 35 91) 55 04 00, e-mail: witaj-bautzen@sorben.com